

מבט על, גיליון 1457, 19 באפריל 2021

"חודש המלחמה" כמבחן לתפיסת ההפעלה של הצבא

וכחזרה גנרלית למלחמה הבאה

גל פרל פינקל

באחרונה הודיע צה"ל כי במשך ארבעה שבועות בחציון הראשון של השנה, הוא יקיים "חודש מלחמה" – תרגיל מטכ"לי ראשון מסוגו, שיכלול כוחות בסדיר ובמילואים בהיקפים גדולים במיוחד, שייעדו לבחון את כוחות הצבא במהלך אימון ארוך, רציף, מאתגר ומדמה מציאות, כדי להגביר את מוכנותם וכשירותם למלחמה. הכינוי "חודש מלחמה" לקוח מהשלב המסכם של הכשרת לוחמי החי"ר בצה"ל, הכולל "שבוע מלחמה", שבו מדמות פלוגות ההכשרה מסע לחימה הבוחן את כשירותן בשלל המשימות שעברו החיילים במהלך תקופת ההכשרה. בנוסף לאימון מורכב ותובעני שיעברו כוחות רבים, התרגיל יאפשר בחינה יסודית של "תפיסת ההפעלה לניצחון" שגיבש הרמטכ"ל כוכבי.

בין אוגוסט לספטמבר 1941 ביצע צבא היבשה האמריקני (ה-U.S ARMY) שורת תרגילים בשטח של 8,800 קמ"ר בלואיזיאנה. את התרגילים, שבמסגרתם ביקש הצבא לבחון תפיסות ואמצעי לחימה חדשים, כמו גם איכות מפקדים, יזם ראש מטה צבא היבשה דאז, הגנרל ג'ורג' מרשל, כדי לחזק ולשפר את מוכנות הצבא לאפשרות שיידרש לקחת חלק במלחמת העולם שפרצה בשנת 1939. נראה היה כי בשלב כזה או אחר תידרש בה התערבות ארצות הברית. הכוחות חולקו לשני צבאות (אדום וכחול), כ־200 אלף חייל בכל אחד, ובמהלך התרגיל ביצעו צבאות אלו תמרונים, שבהם נבחנו מערכות נשק דוגמת טנקים ומסגרות לוחמות חדשות ובהן דיוויזיית השריון, עליה פיקד הגנרל ג'ורג' פאטון. הצבא נדרש לפתח תורת לחימה שתאפשר לו לבלום את הבליצקריג הגרמני, ולחלופין לדעת כיצד להניע כוחות בקרב התקדמות מהיר, תוך ניצול הזדמנויות, באיגופים והסתערויות עלפני שטח גדול. בתדריך לאנשיו בטרם התמרונים אמר פאטון: "מצא את האויב, רתק אותו וכתר אותו; היו תמיד בתנועה, אל תישארו נייחים, אל תאמרו 'עשיתי די', המשיכו, בדקו מה עוד יכולים אתם לעשות כדי לזרוע מהומה בשורות האויב... עליכם לגלות נחישות נחרצת להתקדם". ואכן הדיוויזיה בפיקודו הפגינה יכולת ניידות גבוהה והמחישה למפקדי הצבא את היתרון הטמון במסגרות גדולות וניידות של כוחות שריון.

בנוסף בחנו התרגילים רעיונות חדשים בדבר ניהול קרב משולב רב־חילי ורב־זרועי. רבים מלקחי התמרונים הללו הפכו לתפיסות ההפעלה של הכוחות לאחר שארצות־הברית נכנסה למלחמה בדצמבר אותה שנה. יתרה מכך, רבים מהמפקדים באותם תמרונים, ובהם עומר בראדלי, מארק קלארק, דווייט אייזנהאואר, וכאמור ג'ורג' פאטון, בלטו במהלך המלחמה ומונו לתפקידי מפתח בצבא במערכה מול גרמניה. התרגילים שכונו "תמרונים לואיזיאנה" הפכו לשם דבר בצבא היבשה האמריקני, והם עודם נתפסים כדוגמה ומופת לאופן שבו יש לתרגל ולבחון תפיסות חדשניות ואמצעי לחימה חדישים.

נראה שבדומה למרשל, הרמטכ"ל אביב כוכבי מבקש לקיים בצה"ל מעין גרסה עדכנית לתמרוני לואיזיאנה. לאחרונה הודיע הצבא כי במשך ארבעה שבועות בחציון הראשון של השנה הוא יקיים "חודש מלחמה" – תרגיל מטכ"לי ראשון מסוגו, שיכלול כוחות בסדיר ובמילואים בהיקפים גדולים במיוחד, שייעדו לבחון את כוחות הצבא במהלך אימון ארוך, רציף, מאתגר ומדמה מציאות, כדי להגביר את מוכנותם וכשירותם למלחמה.

הכינוי "חודש מלחמה" לקוח מהשלב המסכם של הכשרת לוחמי החי"ר בצה"ל, הכולל "שבוע מלחמה", שבו מדמות פלוגות ההכשרה מסע לחימה הבוחן את כשירותן בשלל המשימות שעברו החיילים במהלך תקופת ההכשרה. הסיבה לתרגיל, כך נראה, נובעת ראשית מההבנה שאותה ביטא בשעתו הגנרל הגרמני ארווין רומל, לאור חוויותיו כמ"פ (וכמג"ד בפועל) בגדוד חי"ר מובחר במלחמת העולם הראשונה, אשר לפיה "המלחמה מטילה תביעות כבדות מאוד על כוחו של החייל ועל עצביו, ומשום כך דרוש הרבה מאנשיך באימונים בזמן שלום". אך בנוסף לאימון מורכב ותובעני שיעברו כוחות רבים, התרגיל יאפשר בחינה יסודית ומעמיקה של "תפיסת ההפעלה לניצחון" שגיבש הרמטכ"ל כוכבי, שמטרתה "לקעקע את תפיסת האויב, ולבנות כושר צבאי שיוכיח לאויב שתפיסתו איננה יעילה עוד".

התפיסה כוללת שלושה מאמצים עיקריים בהפעלת הכוח, שכולם עתידים להיות מתורגלים במהלך "חודש המלחמה": תמרון רב-ממדי לשטח האויב, מהלומות תקיפה עוצמתיות באש ובסייבר, והגנה רב-ממדית חזקה, שנועדה כמאמר האלוף הרצי הלוי, "על-מנת שהישגי ההתקפה לא יקוזזו בהישגי אויב בשטחנו". כל השלושה יופעלו בעת ובעונה אחת במטרה לחשוף את האויב ולהשמידו בקצב גבוה.

ליישום התפיסה נדרשים תנאים מבצעיים הכרחיים ובהם עליונות מודיעינית, עליונות אווירית, עליונות דיגיטלית, עליונות ימית, מדיניות המתירה הפעלת אש אפקטיבית בשטחים הבנויים שבהם האויב מסתתר ומתגונן בלב האוכלוסייה, עמידות העורף למשך מלחמה של שבועות ורציפות תפקודית.

מושגי מפתח בתפיסה הם הרב-זרועיות והרב-ממדיות, ובהתאם לתפיסה כלל יכולות צה"ל בכל הממדים יופעלו כדי לבצע תמרון והגנה יעילות וקטלניות יותר. כך למשל, כמאמר דאגלס מקגרגור, תיאורטיקן צבאי אמריקני וקצין שריון בדימוס, חיישנים על גבי מטוסי קרב וכלי טיס מאוישים מרחוק (כטמ"מים) הטסים מעל שדה הקרב עשויים לאסוף מודיעין על אודות אויב בתא שטח מסוים, שיועבר לכוח היבשתי או הימי, ולמעשה למי שיכול באופן מיטבי להשמידו. במקביל יוכל כוח המפעיל לוחמה אלקטרונית לשבש פעולת רחפנים של האויב, המבקשים לפגוע בכוח היבשתי המתמרן, ולספק לו הגנה.

יתרה מכך, מטרת הכוח המתמרן הינה להשפיע בממד שבו הוא פועל אך לא רק בו, והוא עשוי להשפיע גם על ממדים נוספים. כך למשל, כוח שריון שישמיד מערכות ירי תלול מסלול (תמ"ס) של האויב, יבצע מהלך יבשתי שתהיה לו השפעה על היכולת של העורף האזרחי לקיים רציפות תפקודית, ולחלופין כוח חי"ר מובחר שיוטס למרחב האויב וישתלט על מרחבים שמהם יוכל למנוע ירי מן היבשה לעבר ספינות חיל הים, יבטיח חופש פעולה בממד הימי.

למרות כלל הגורמים החדשים המעצבים את שדה הקרב המודרני, בכלל זה הטכנולוגיה המתקדמת והיכולת לשלב ולחבר בין זרועות וכוחות באופן יעיל יותר, אין בהם כדי לבטל את

הצורך בכוחות מתמרנים שיבצעו לחימה קרקעית, לעתים מטווחים קרובים, בשטח האויב. שכן, האויב יודע להסתגל לאש הנורית עליו ונערך מראש, מעל ומתחת לפני השטח, להמשיך לפעול ולהילחם. לכן, יידרשו כוחות מתמרנים גמישים ומהירים שיוכלו, כמאמר פאטון, למצוא את האויב, לחשוף אותו עבור מאמצי האש מן התווך, וגם לפגוע בו באופן ישיר, במטרה לצמצם את הירי על העורף הישראלי.

בהתאם לכך, מתווה התרגיל הצה"לי יכלול תרחיש של מערכה רב־זירתית משולבת בצפון ובדרום בהתאם לתרחישי הייחוס העדכניים והחמורים, כמו גם את כלל הכשירויות שנדרשות ממנו, ובהן מעבר משגרה לחירום, תאום בין־ארגוני, הטיפול בעורף והסיוע האזרחי, הפעלת אש, תמרון בשטח הבנוי והתמודדות עם אוכלוסייה אזרחית בשטח האויב. אתגר מרכזי לצה"ל הוא ביצוע תמרון רחב בחזית ובעומק שטח האויב, המבוסס על יכולות מטכ"ליות ופעילות כוחות מיוחדים.

בדומה ל"תמרוני לואיזיאנה", יש ב"חודש המלחמה" מסר מתריע של העלאת מוכנות למלחמה קרובה. לכך נוסף לראשונה תרגיל בהיקף אוגדתי, שבמהלכו יתורגלו בקפריסין עוצבת האש ומפקדת העומק, שעליה מפקד אלוף איתי וירוב, יוצא הצנחנים. גם בכך יש מרכיב מרתיע – הצגת יכולת של "הקפצת" אוגדה לוחמת מעבר לקווי האויב במתאר של איגוף אנכי. המתווה הטופוגרפי של קפריסין דומה באופן מובהק לזה של הרי הלבנון, ויש ערך רב לאימון בשטח זר הדומה במתאריו למרחבים מעבר לגבול, שבהם הכוחות עשויים להילחם. ההטסה, התנועה והניווט בשטח לא מוכר, ההתמודדות עם הלחץ, העייפות, וכוחות ביום האויב, הרחק מן הבית, מציבים אתגר של ממש למפקדים ולכוחות, אמורים לחזק את תחושת המסוגלות והביטחון העצמי ולאפשר את קידום ופיתוח הידע המבצעי ותורת הלחימה.

יש יתרונות בתרגילים גדולים שבוחנים באופן יסודי את כשירותו המערכתית של צה"ל, תיקוף תפיסות לחימה חדשניות, לצד בחינת כשירות הכוחות ויכולתם של המפקדים לתפקד בעומס כבד לזמן ממושך. עם זאת, במציאות המשאבית הלא ברורה שבה ניצב כיום צה"ל, שנובעת מהמשבר הפוליטי, מהיעדר תקציב מדינה עדכני ומהשלכות הכלכליות של מגפת הקורונה, עולה שאלת התקציב. נשאלת השאלה מה העלות האלטרנטיבית של האימון, ואילו מגבלות מטיל תרגיל שנמשך חודש שלם על הרציפות המבצעית של צה"ל בקשת של תחומים – מסיכול טרור וביטחון שוטף בזירה הפלסטינית ועד למערכה בין המלחמות (מב"מ) בצפון.

שאלה נוספת שראוי לבחון היא מידת ההטמעה של תפיסת ההפעלה החדשה. אחד מגורמי כשליה של המלחמה בין צה"ל לחיזבאללה בקיץ ב־2006 היה העובדה שתפיסת ההפעלה שגובשה בטרם המלחמה לא הוטמעה כנדרש בכוחות הצבא. עם זאת, "חודש המלחמה" יאפשר לצבא תקופה ממושכת דיה של עיסוק בהטמעת התפיסה העדכנית על נגזרותיה כדי לשפר את בקיאות הכוחות והמפקדים בה, ובחינה מעמיקה שלה תאפשר הפקת לקחים ועדכון שלה, לקראת המערכה הבאה.

האתגר של צה"ל הוא בהפקת הלקחים מהמערכות שבהן לחם נגד ארגונים היברידיים סמי־צבאיים, למן מלחמת לבנון השנייה עבור ב"צוק איתן" ועד עתה, כמו גם מ"חודש המלחמה", כדי שבמערכה הבאה ישיג את הניצחון בפרק זמן קצר יותר. זה יהיה ביטוי לשינוי העמוק שחל בצה"ל.